

ÖZGÜN BASKİRESİM SANATI VE SANATTA DEMOKRATİK PAYLAŞIM

Hüseyin DEMİR*

ÖZET

Binlerce yıl öncesinden başlayarak yapılan resim ve çizimler, işlevsel olma özelliklerinin yanı sıra, sanatın ilk uygulamaları olarak da kabul edilebilir. Zamanla ortamı ve tekniği değişen resim ve çizimler bir yandan bu işlevsel olma özelliğini sürdürürken, diğer yandan da güzel duyumsal yönü ile toplumsal yaşamda farklı bir görev üstlenmişlerdir. Bilim ve teknolojinin gelişmesine koşut olarak, sürekli yenilenen sanat alanı, farklı teknik ve anlatım biçimleriyle günümüze değin gelişimini sürdürmüştür. Böylece plastik sanatlar kapsamında değerlendirilen özgün baskıresim de farklı anlatım olanakları ile sanatın önemli bir üretim alanı olarak ele alınmalıdır.

Özgün baskıresmin teknik ve estetik olarak genel plastik sanatlardaki yeri irdelenirken; çoğaltılabilir özelliğinden dolayı daha çok kişiye ulaştırılması, bu alanın farklı bir yanını ortaya koymaktadır. Diğer sanat alanlarıyla karşılaştırıldığında satın alınması, hibe edilmesi ve değiş-tokuşa uygun olmasından ötürü bu alan, toplumsal yaşamda sanat eserlerinin demokratik paylaşımına olanak tanıyan bir yanını da ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, insanların güzel duyumsal yanına hitap eden ve kendine has özellikleriyle bir sanat alanı olan özgün baskıresim sanatının toplumsal yaşamdaki yeri ve önemi ele alınacaktır. Bir paylaşım nesnesi olarak bu alanda üretilen sanatın nitelik ve nicelik olarak yaygınlaştırılmasının fikir yöntemlerini tartışmaya açmak ve sanatçı, koleksiyoncu, sanat galerisi, sanat üretiminin gerçekleştiği kurum ve kuruluşların ilgisine sunarak belli bir duyarlılığın sağlanması ve projelerle hayata geçirilmesi hedeflenmiştir.

ORIGINAL PRINT ART AND DEMOCRATIC SHARING IN ART

Abstract

Beginning from pictures and drawings made thousands years ago can be accepted as first applications of art besides their functional aspects. While pictures and drawings which their changing of media and technique in time continues this functional feature, they have taken a different task in social life with their aesthetic aspect at the same time. Continuously renewed art arena as in line with the development of science and technology, has continued its development with different technique and expression style until today. Thus printing evaluated within plastic arts should be taken as an important production area with its different expression possibilities. While its place within general plastic arts printmaking as both technically and aesthetically examined, its reproduction feature enabling it to reach many people, reveals its different aspect. Because of its availability for purchasing, granting and exchanging features of prints when compared with other art branches, this arena reveals an aspect of its allowance to democratic share of artistic works within public life. In this paper place and importance of printmaking art in social life with its specific features that appeals aesthetical feelings of human will be examined. It has been aimed that to discuss idea and methods in expanding quality and quantity of art in this field as a sharing object; and to implement by presenting prints to artist, collector, art gallery, associations of art production's interest to provide sensitivity with projects.

Anahtar Kelimeler: plastik sanatlar, baskıresim, baskı teknikleri, çoğaltım yöntemleri, sanat

Keywords: plastic arts, printmaking, printmaking techniques, reproduction methods, art

*Doç., Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü, Mersin.

GİRİŞ

Baskı tekniklerinin gelişim evreleri incelendiğinde geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. İlk baskı örnekleri işlevsel olup insanların iletişim, bilgi edinme ve kültürlerinin devamını sağlamaya yöneliktir. Yazının bulunduğu ilk dönemlerden başlayarak, kültürün belgelenmesi ve koruma altına alınması baskı teknikleri ile sağlanmıştır. Baskı teknikleri geliştirildikçe iletişimin yaygınlaşması ve kültürün kuşaklararası devamının sağlanması da önem kazanmıştır. Geçmişten günümüze, çeşitlenerek farklı alanlarda işlevlerini sürdüren baskı teknikleri, özgün sanat üretiminde de önemli bir yere sahiptir.

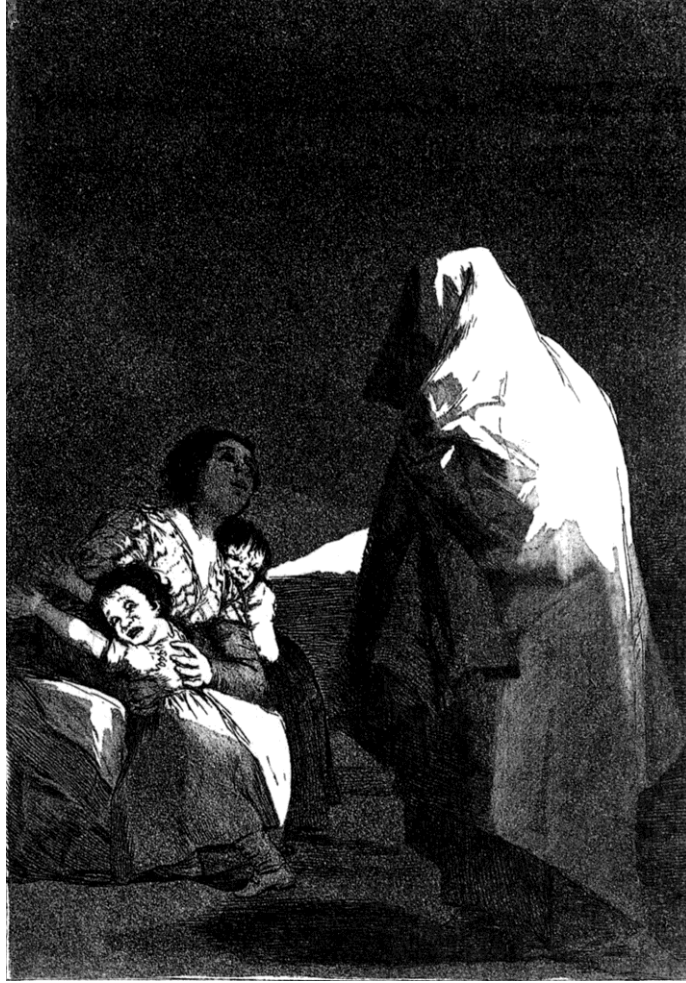
Baskı tekniklerinden yararlanarak “özgün resim” üretme geleneğinin, Rönesans döneminde başlamış olduğunu söylemek mümkündür. Dürer’in ağaç kalıplarla ürettiği baskılar bu konuda örnek çalışmalardır. Aynı yöntemi başka sanatçılar da kullanmışlardır. Rönesans ve sonrasında meydana gelen gelişmelere paralel olarak sanatsal üretime hizmet eden baskı teknikleri, pek çok sanatçının tercihi olmuştur. Bu çağdan başlayarak bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ve yenilikler, baskı tekniklerinin gelişimini de hızlandırmıştır. Daha sonraki yüzyıllarda, (özellikle sanayi devrimi ve sonrası) baskı tekniklerinin makineleşip çeşitlendiği ve sanatsal üretimde olabildiğince kullanıldığı görülür. Ancak, bu tekniklerden yararlanarak sanat üretiminin çok daha ileri boyutlara taşınmasının sağlanması ise yirminci yüzyıl ve sonrasındaki gelişmelere dayanır. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra, başta Avrupa olmak üzere, dünyanın pek çok yerinde sanat üretiminde farklı anlatım biçimleri ve yöntemler denenmiştir. Bu uygulamalarla sanatsal üretime çeşitlilik ve zenginlik getirilirken, bunlardan öne çıkan uygulamalardan biri de baskı teknikleri olmuştur.

Albert Dürer, Melencoli, Kurukazi, 1514

Sanat üretimi sanatçının duygu, düşünce, bilgi birikimi ve kişisel tercihi ile ilgili bir etkinlik alanıdır. Resim üretmek ya da sanatın herhangi bir alanında etkinlikte bulunmak, sanatçının kendisini ifade etme biçimi olup, ürettiklerini başka insanlarla paylaşma özgür iradesidir. Tarih boyunca çeşitli malzeme ve teknikleri kullanan sanatçılar, bir ifade aracı olarak, baskı resim tekniklerinin olanaklarını da olabildiğince değerlendirmişlerdir.

Günümüzde baskı tekniklerinden yararlanarak gerçekleştirilen sanat üretiminin istenilen düzeyde olup olmadığı ayrı bir araştırma konusudur. Ancak şu bir gerçektir ki, ülkemizde ve dünyada son yıllardaki sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin etkisiyle, plastik sanatların genelinde olduğu gibi, baskıresim alanında da sürekli bir gelişme yaşanmaktadır. Böylece, seri ve zengin anlatım olanaklarıyla elde edilen baskıresim sanatı, ulusal ve uluslararası alanda üretimini hızlandırarak, plastik sanatların da gelişmesine yol açmaktadır.

Francisco Goya, Gravür, (aquatint), 1798

Baskıresim; görselleştirilmek istenen duygu ve düşüncenin, kalıp yöntemi ile başka bir yüzeye aktarılacak üzere, birden fazla baskının (kopyasının) elde edilmesi prensibine dayanır. Çoğaltım esasına dayanan bu sanat alanının önemli ve belirleyici özelliği; aktarılacak istenen görselin hangi aşamalardan geçtiği, kaç adet baskı elde edildiği ve bütün baskı aşamalarını yöneten tasarımcının sanatçı kimliğidir.

Baskiresim alanını tercih eden ve bu alanda eser vermek isteyen sanatçı, baskı işleminin bütün aşamalarını kendi olanaklarıyla gerçekleştirebileceği gibi, daha profesyonel üretim ortamlarından da yararlanabilir. Yani hazırladığı baskı kalıplarını başka bir kişi ya da ekibe yaptırabilir. Ancak, her iki durumda da sanatçı, baskı sayısını kendisi belirler ve baskıların birbirinin tıpkısı olmasına özen gösterir. Baskı işlemlerinden sonra baskıları tek, tek kontrol ederek tanımlamalarını yapar. Bu nedenle, sanatçı öncelikle uygulamaya koyacağı işin tasarım aşamasını ve üretimi için tekniğini belirler. Bu tekniğin olanaklarına uygun baskı elde eden sanatçı, kurşun ya da füzen kalem kullanarak, baskı kâğıdı üzerine çalışmanın kaçınıcı sayı olduğunu, tekniğini, çalışmanın adını, tarihini ve kendi adını orijinal el yazısı ile imler. Bütün bu işlemler, baskiresim sanatını farklı kılan önemli özellikler olup, uluslararası düzeyde de kabul edilen kurallardır. *“Özgün baskı resim sanatı çalışmalarında, sanatçı resmin kalıbını oluşturur ve yaratma olayını sürdürerek özgün bir baskiresim elde eder. Bu resimden birden çok baskı yapar veya kedi denetiminde baskı yaptırır, bu baskıları sıraya göre sayılandırır ve imzalar. Kendi tespit ettiği sayıdan çok baskı yapmaz ve yaptırmaz.”*¹

Bütün bu özelliklerinden de anlaşılacağı üzere özgün baskiresim sanatı, yaşamakta olduğumuz çağın ruhuna uygun bir sanat alanı olduğunu kanıtlamaktadır. Hızlı ve seri üretimi, ucuz ve kolay ulaşılabilirliği ve diğer sanat dallarına göre daha az maliyet ile satın alınabilmesi bu sanat alanının kitle sanatı olmasına elverişli bir duruma getirmektedir. Daha çok sayıda insanın sanat gereksinimlerini karşılayabilecek konumuyla baskiresim sanatı, bu hızlı değişim ve gelişmelerin yaşandığı çağımızda, teklik ve ulaşılmaz olanın yerine, sanatın kiteselliğine olanak tanıyabilecek bir özelliğe sahiptir.

Pablo Picasso, Boğa Başlı Sfenks, Gravür, 1933

¹ Mürşide İÇMELİ, Çağdaş Açından Türk Grafik Sanatçıları, Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi yay. 1, s:61-66, 1985

Şu bir gerçektir ki, geçmişten günümüze baskı teknikleriyle resim üretilirken, plastik sanatlar alanında çeşitliliğin artmasına ve daha fazla sanat eserinin üretilmesine yol açmıştır ve özellikle tablo resminin ulaşılmaz ve teklik konumuna alternatif bir sanat üretimi söz konusu olmuştur. Bunun yanı sıra, aynı kalıptan birden fazla sayıda sanat eserinin elde edilmesi, sanatsal değerini değil ancak, baskıresim sanatının parasal değerinin tartışıldığı bir durumu da beraberinde getirmiştir. Öteden beri 'özgünlük ve teklik' kavramlarını da içine alan baskıresim tartışmaları, üretilen yapıtların birden çok sayıda ve seri olarak basılmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu nedenle belli prensipler ve tanımlamalarla sınırları çizilen baskıresim sanatının, sanat alanı olarak, konumu hep tartışma konusu olmuştur. Oysa sanat nesnesinin üretiminde kullanılan teknik ve yöntem ne olursa olsun, asıl irdelenmesi gereken; sanatçısının da kişisel özelliklerinden dolayı o sanat nesnesinin içsel anlamı, yan anlam dizgeleri ve görsel örüntüsünün niteliği ile sahip olduğu estetik değerdir.

Özgün baskı, aynı kalıptan birden fazla resim elde edilmesine karşın özgünlüğü ve sanat yapıtı özelliğinden bir şey kaybetmemektedir. Bu sanat alanının diğer sanat alanlarına göre temel farkı, daha pratik bir üretim şeklinin olması ve uygun maliyetlerle insanlara ulaştırılabilmesidir. Böylece, maliyetinden ve "tek ve biricik" olan özelliğinden dolayı yalnızca sınırlı sayıda bir insan grubunun sahip olabileceği sanat yerine, daha çok sayıda insanın ulaşabileceği ve sahip olacağı bir sanat ortamı yaratılır ki bu da halkın büyük çoğunluğunun sanat yapıtlarıyla karşı karşıya gelmesi anlamına gelir.

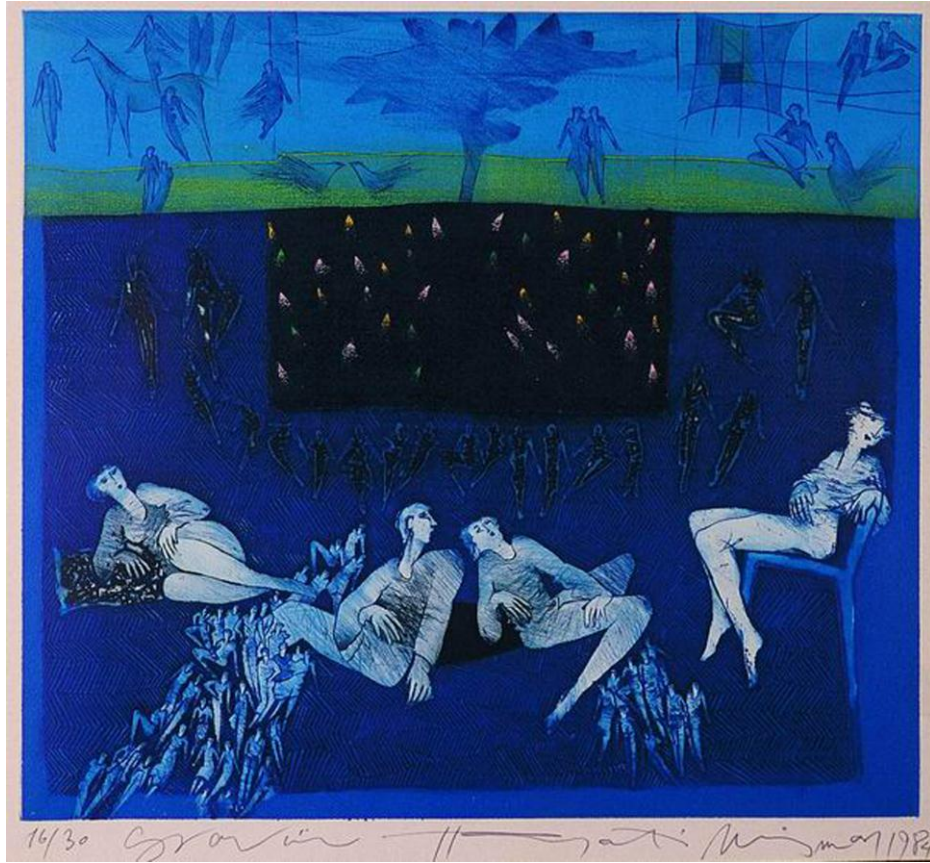
Şu bilinmektedir ki, yaşamakta olduğumuz çağın insanları, günlük yaşamlarında çoğunlukla da istemedikleri halde akıl almaz bir iletişim bombardımanına maruz kalmaktadırlar. Güçlü ve yaygın iletişim ağları ile yan yana, iç içe yaşarken; bir o kadar da ayrı dünyalarda, birbirine yabancılaşmış bir şekilde yaşamaktadırlar. Kum yığını misali birbirinden habersiz, iletişimsiz ve savunmasız olarak yaşayan bireyleri, en ufak bir etkiyle dağılabilen konumundan kurtarıp, bir araya getirebilecek güçlü bağlara ihtiyaç vardır. *"Günümüz toplumları kum yığını haline gelmiştir; insanların birbirine tutunmadığı, tanelerin yapışıp bütün olmadığı, içinde dostluk, insanlık duygusu gibi mukavim çekirdeklerin sıkı damarların kalmadığı, derininde sevgi, fedakârlık, inanç gibi yumuşak, kıvrıl kıvrıl solucanların yaşamadığı bir kum yığını..."*²

Bu ve benzeri olumsuzluklar genel olarak çağımız insanlarının önünde önemli bir sorun olarak durmaktadır. Bu olumsuzlukların etkilerini azaltmanın yollarını araştırmak ve gerekli çözümler bulmak başta yöneticilerin görevi olmakla birlikte, bilim ve sanat üreten insanların da toplumun mutluluğunu ve ruh sağlığını olumlayacak öneri ve projeleriyle destek vermesi kaçınılmaz olmaktadır. Kuşkusuz kişi ve toplumları içinde buldukları bu olumsuz durumdan kurtarabilecek pek çok sosyal proje ve farklı etkinlik alanı bulunmaktadır. Ancak bunların arasında hep kenarında kıyısında gezinen sanatın alanına ve etkisine pek girilmemekte ve hep mesafeli durulmaktadır. Bu nedenle sanatın kendisine yüklenen güzel olma özelliği, içerdiği içsel anlam ve verdiği mesajlarla toplumların ve tek tek bireylerin içinde buldukları bu yalnızlık ve yabancılaşmanın olumsuz etkilerini hafifletmek olasıdır. Ayrıca sanat, insanların estetik duygularını besleyerek onların barış, hoşgörü ve paylaşımcı olma gibi bir toplumsal ortamda yaşamalarına da katkı sağlamış olacaktır. Sanat ürünlerinin geniş halk kitleleri tarafından benimsenip tüketiminin sağlanabilmesinin yolu ise toplumların sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısıyla da ilişkilidir. Bu bağlamda, toplumların yaşam biçimi, eğitim düzeyi, kültür ve sanata verdikleri önem ile devlet ve özel sektörün uyguladığı kültür-sanat politikaları bu alanı belirleyen temel unsurlardır. Bu açıdan ele alındığında

² M. Ceylan TAHİR, Cumhuriyet Bilim Teknoloji, sayı: 1266, 24 Haziran 2011

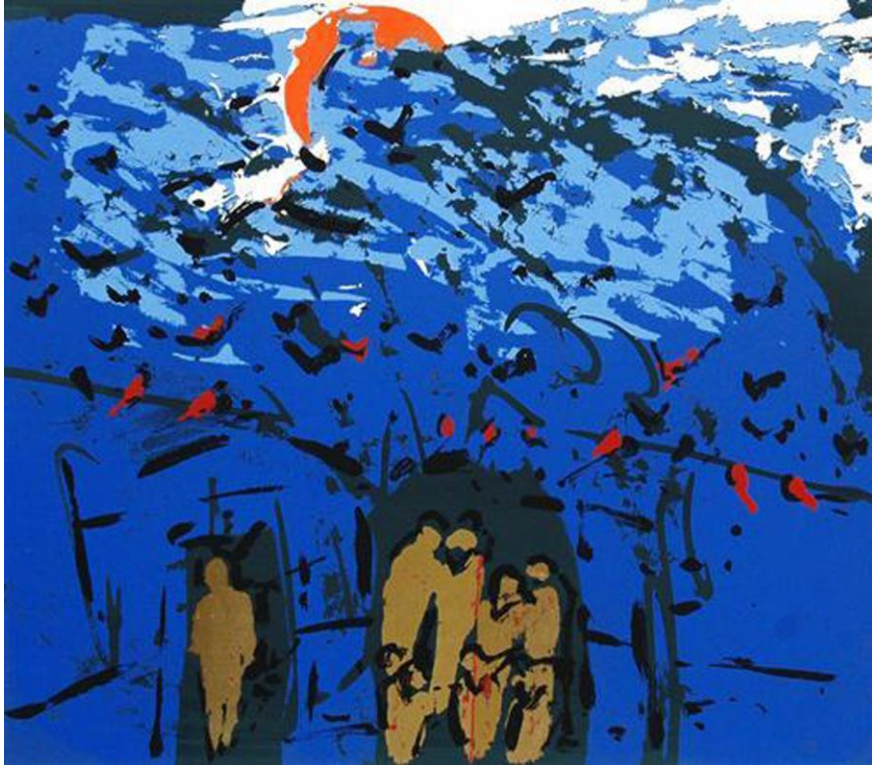
teknolojik alt yapının geliştirilmesi, sanat kurumların yeniden yapılandırılıp geliştirilmesi ve sanatçıların desteklenmesi ile bu alanda teknolojik alt yapının sağlanmasının önemi kadar, halkın eğitimi, bilgi ve donanım sahibi olması da bir o kadar önem arz etmektedir. Bu bağlamda, öncelikle devletin sağlıklı, ciddi ve sürekliliği olan bir sanat politikasının olması kaçınılmaz olmaktadır. Sağlanan donanımlı sanat kurumlarıyla, verilen nitelikli eğitim ve öğretimle, aracı kurum ve kişilerin olmadığı özgür ve demokratik bir ortamda, toplumcu bir anlayışla sanat üretiminin gerçekleştirilmesi teşvik edilmelidir. Bu hedefe ulaşmak için; sanat kurumları, sanatçılar ve sanatseverlerin ortak karar ve çabalarıyla sanatın aracısız olarak kitlelerle buluşturulması sağlanmalıdır. Sanatçılara daha nitelikli, daha üretken ve sürekli ürün vermeleri için çağdaş anlamda en uygun olabilecek atölye ortamları oluşturularak, araç gereç temini ve teşvik için parasal yardımın sağlanması gerekmektedir.

Özgün baskiresmin çoğaltılabilir özelliğinden dolayı daha çok kişiye ulaştırılması, bu alanın farklı bir yanını ortaya koymaktadır. Diğer sanat alanlarıyla karşılaştırıldığında satın alınması, hibe edilmesi ve değiş-tokuşa uygun olmasından ötürü bu alan, toplumsal yaşamda sanat eserlerinin demokratik paylaşımına olanak tanıyan önemli bir yanını ortaya koymaktadır.³

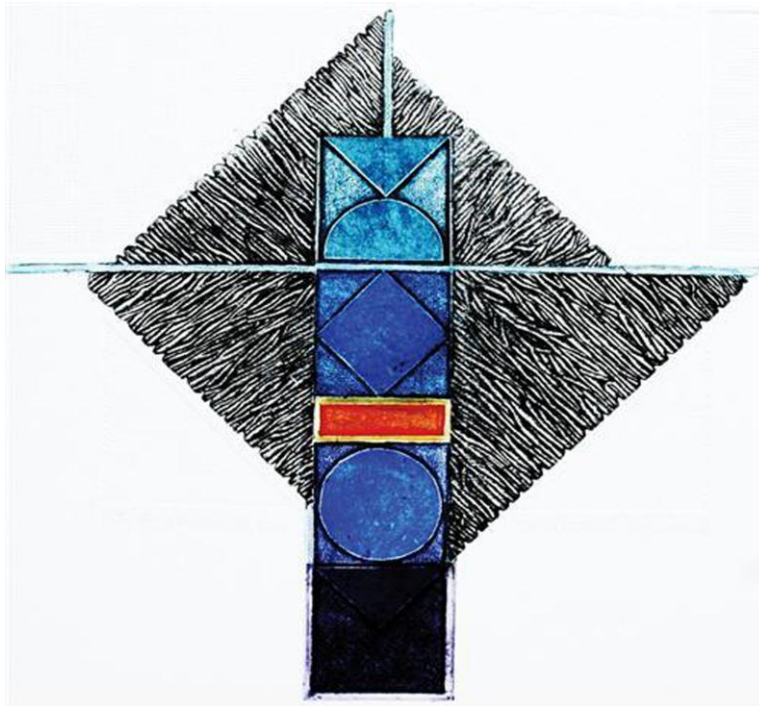

Hayati Misman, 50x55cm., Gravür, 1984

³ bkz. Mürşide İÇMELİ, Çağdaş Açından Türk Grafik Sanatçıları, Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi yay. 1, 1985, s:61-66

Hasan Pekmezci, 45x52cm, İpekbaskı, 2004

Mürşide İçmeli, 43x45cm., Gravür baskı, 2000

Gören Bulut, Ağaç baskı, 38x20cm. 1983

Bu bağlamda irdelendiğinde, kendisine has özelliklerinden ötürü, geniş halk kitlelerinin sanatsal ihtiyaç ve taleplerini daha kolay karşılayabilecek olan özgün baskıresim sanatının bu anlamda desteklenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Özgün baskıresim sanatının desteklenmesi, geliştirilmesi ve bu alanda elde edilecek sanat yapıtlarının daha çok sayıda insana ulaştırılması ile sanatın toplumsal ve demokratik paylaşımcılığı öne çıkarılmış olacaktır. Başta halkın sürekli uğradığı kapalı kamusal mekânlar olmak üzere, kurum, kuruluş ve işletmelerin uygun mekânlarında, baskı teknikleriyle üretilmiş resimlerin sergilenmesini ve satın alınabilmesini sağlayacak projeler geliştirilmelidir. Bir paylaşım ve değiş-tokuş nesnesi olarak baskıresim sanatının yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde çok daha önemli bir işlevi yerine getirebilecek güce sahiptir. Bu nedenle, daha sık aralıklarla ulusal ve uluslararası kişisel ve karma sanat etkinlikleri düzenlenmeli, sanat nesnesinin bir yatırım aracı ve varlık göstergesinden ziyade bir paylaşım nesnesi olarak evrensel kimliğinin korunması gerekmektedir.

KAYNAKÇA:

- AKDENİZ, Halil-MİSMAN, Hayati; Özgün Baskiresim Sergisi, Akpınar Sanatevi Yayını, Ankara, 1990
- ASLIER, Mustafa; Grafik Sanatlar Tarih ve Yorumlar, Marmara Üniversitesi, G.S.F. Yayınları-2, İstanbul, 1992.
- ASLIER, Mustafa; Özgün Baskiresim Sanatımızdan Bir Kesit, Benadam Sanat Galerisi Yayını, İstanbul, 1990.
- BRUNNR, Felix; Gravürün El Kitabı, Çeviren: Feyzan Yaman, İstanbul, 2001.
- İÇMELİ, Mürşide; Çağdaş Açından Türk Grafik Sanatçıları, Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi yay. 1, 1985, s:61-66
- ÖZSEZGİN, Kaya-ASLIER, Mustafa, Başlangıcından Bugüne Kadar Çağdaş Türk Resim Sanat Tarihi Cilt:4, Tıglat yay. 1989,
- PEKTAŞ, Hasip; Exlibris, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,1996.
- TAHİR, M. Ceylan; Cumhuriyet Bilim Teknoloji, sayı: 1266, 24 Haziran 2011ü
- YASA YAMAN, Zeynep; Mürşide İçmeli Kitabı, Enlem 80, Ankara, 1995.

<http://www.aed.org.tr/fisae.eng.html>

<http://www.bookplate.org/Current%20Issue/Expression.htm> 2007

<http://www.turkresmi.com/klasorler/baskisanati/index.htm>

